

DE VEROORZAKER VAN DE TEPELGAL IN NEDERLAND

Herman de Jong

Afdeling Entomologie, Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie (ISP),
Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam. E-mail hjong@bio.uva.nl.

Sinds enkele jaren houd ik me bij wijze van liefhebberij bezig met het in kaart brengen van de Nederlandse fauna van de Platypezidae, een kleine familie van vliegen waarvan de larven, voor zover bekend, in of op paddestoelen leven. Op het ogenblik is het voorkomen van 26 soorten van deze familie in Nederland vastgesteld.

Een in Nederland minder bekende soort die behoort tot de Platypezidae is *Agathomyia wankowiczii* Schnabl, een vliegje waarvan de larve de tepelgal aan de onderzijde van de Platte tonderzwam, *Ganoderma lipsiense* (Batsch) Atk. veroorzaakt. Het is daarmee een van de weinige insekten die tot galvorming bij paddestoelen in staat is (Buhr, 1964, 1965, Docters van Leeuwen, 1982). Dat de larve van *A. wankowiczii* de galvorming veroorzaakt werd onweerlegbaar aangetoond door de kweken van Weidner & Schremmer (1962). Hun onderzoek maakte een eind aan een lange geschiedenis van vage vermoedens en slagen in de lucht over de veroorzaker van de tepelgal. In tegenstelling tot de doorsnee paddestoel-bewonende insekten die hele gangen door het hymenium vreten, beweegt de larve van *A. wankowiczii* zich niet of nauwelijks, maar blijft in de gal waarvan de hyfen aan de binnenwand hem tot voedsel dienen. In het najaar verlaat de larve de gal via een gaatje in de top, en laat zich op de bodem vallen, graaft zich in de strooisellaag of bodem in, en verpopt daar. De volwassen insekten komen het jaar daarop uit rond de maand juni.

De tepelgallen worden vaak vergezeld van grillig gevormde holle pijpjes, die, zoals Weidner & Schremmer aantoonden, zijn opgebouwd uit de samengekitte poep van de vlinder *Morophaga choragella* (Denis & Schiffermüller) (Lepidoptera: Tineidae). De pijpjes ontstaan wanneer de in de paddestoel levende rups achterwaarts naar buiten kruipt en zijn excrementen afzet. De binnenzijde van de pijpjes is glad. Bij het uitkomen van de volwassen vlinder kruipt de pop met de kop naar voren uit het pijpje, waarna de vlinder de pophuid verlaat die vervolgens, veelal deels uit het pijpje stekend, achterblijft.

Op het ogenblik is *A. wankowiczii* in Nederland slechts bekend van een gering aantal exemplaren afkomstig uit het uiterste oosten en zuiden van het land. Dit is gezien de verspreiding van de Platte tonderzwam in Nederland verwonderlijk, temeer omdat de tepelgallen vaak op de zwam worden aangetroffen (Nauta & Vellinga, 1995). Ook de medebewonende vlinder *M. choragella* is uit geheel Nederland

bekend, met uitzondering van Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal (Kuchlein, 1993). Ongetwijfeld heeft ook *A. wankowiczii* in ons land een grotere verspreiding dan tot nu toe bekend, waarbij de tepelgallen een zeker kenteken van zijn aanwezigheid zijn.

Ik ben dan ook zeer benieuwd naar het voorkomen van tepelgallen in Nederland, en word graag op de hoogte gebracht van uw vondsten van deze vervormingen, waar mogelijk met vermelding van het kilometerhok volgens de Amersfoort-coördinaten. Ik ben te bereiken op bovenstaand adres, tel. 020-5255207, fax 020-5256528. Uw medewerking wordt zeer op prijs gesteld.

Literatuur

- Buhr, H. 1964. Bestimmungstabellen der Gallen (Zoo- und Phytocecidien) an Pflanzen Mittel- und Nordeuropas. Band II, Pflanzengattungen A-M. Gallennummern 1-4388: XVI, 1-761. Jena.
- Buhr, H. 1965. Bestimmungstabellen der Gallen (Zoo- und Phytocecidien) an Pflanzen Mittel- und Nordeuropas. Band II, Pflanzengattungen N-Z. Gallennummern 4389-7666: 763-1572 (1573), pls. 1-25. Jena.
- Docters van Leeuwen, W.M. 1982. Gallenboek. Overzicht van door dieren en planten veroorzaakte Nederlandse gallen: 1-355. Zutphen.
- Kuchlein, J.H. 1993. De kleine vlinders. Handboek voor de faunistiek van de Nederlandse Microlepidoptera. Wageningen.
- Nauta, M.M., Vellinga, E.C. 1995. Atlas van de Nederlandse paddestoelen. Rotterdam.
- Weidner, H., Schremmer, F. 1962. Zur Erforschungsgeschichte, zur Morphologie und Biologie der Larve von *Agathomyia wankowiczii* Schnabl, einer an Baumpilzen gallenerzeugenden Dipterenlarve. Entomologische Mitteilungen aus dem Zoologischen Staatsinstitut und Zoologischen Museum 40: 355-366, pl. 1, 2.

UW MEEST NATUURLIJKE KEUZE

FRANK BURGHOUWT
D R U K K E R I J

*Laat u adviseren over milieu
vriendelijke papiersoorten!*

DTP, (full colour) handelsdrukwerk, gelegenheids- en familiedrukwerk, specialist in huisstijl drukwerk-verzorging

Flevoweg 35a
2318 BX Leiden
(Industrieterrein
Merenwijk)
Telefoon:
(071) - 5 21 30 27
Telefax:
(071) - 5 21 26 30